

Sporazum krepí delitev med »nami« in »njimi«

Bosna in Hercegovina Z 19-letno Leo Halkić, ki študira na Dunaju, smo se 30 let po Daytonskem sporazumu pogovorili o položaju v njeni domovini. Samo znanje, pravi, lahko razkroji nevednost

Bosanska Krupa Mesto, od koder izhaja Lea Halkić, je oddaljeno 45 minut od Bihaća in je bilo med vojno močno uničeno

**Mila Gergolet
Tadeja Gergolet**

DUNAJ Minilo je 30 let, odkar se je z Daytonskim sporazumom končala tri leta in pol trajajoča vojna v Bosni in Hercegovini. Splošni okvirni sporazum za mir so BiH, Hrvaška in ZRJ sklenile 21. novembra 1995 v ameriškem mestu Dayton ob navzočnosti predstavnikov ZDA, EU, Rusije in Združenega kraljestva. Zato je poznan kot Daytonski sporazum ali Daytonska mirovna pogodba. Pogodbenice je zavezal k spoštovanju mednarodnega prava, posebnih določil Ustanovne listine OZN in k spoštovanju ozemeljske celovitosti in politične neodvisnosti BiH. Priložena sta tudi Ustava BiH, ki vsebuje 12 členov in velja še danes, ter seznam mednarodnih sporazumov s področja človekovih pravic, katere BiH sprejema na svojem ozemlju.

Z Daytonskim sporazumom se je vojna končala, vendar sporazum ni prinesel učinkovite ureditve. Danes ima srbska manjšina še vedno veliko avtonomije, avtonomija hrvaške pa ni priznana.

Ob obletnici smo se pogovarjali z Leo Halkić, 19-letno študentko iz Bosanske Krupe, enega izmed mest, ki je bilo med vojno v Bosni in Hercegovini uničeno. Lea danes živi in študira na Dunaju, njena identiteta pa je prepletena z večkulturnim ozadjem, prihaja iz družine s dvema potnima listoma, saj je njena mama Hrvatica, oče pa Bosanec. Ravno zaradi te kombinacije se je Lea že kot otrok spopadala z vprašanjem pripadnosti in z premišljevanjem o tem, kdo je. Čeprav jo družba pogosto umešča med »bosanske Hrvate«, se sama identificira kot Bosanka, ki ne pripada nobeni verski skupini. Pri tem jasno razlikuje med administrativno pripadnostjo, ki jo določa potni list, in notranjim občutkom identitete, ki ga nosi s seboj.

Lea pripada eni prvih poveljnih generacij v BiH, ki sama ni doživela vojne, vendar je odrasla v senci njenega nasilja in travm. V njenem vsakdanjem življenju je spomin na vojno povsem normalen: skoraj vsi odrasli okoli nje, od družinskih članov do staršev in prijateljev, so vojno preživeli. Zgodbe o preživetju, razmisleki o domovini in spomin na rušenje so stalno prisotni kot naravni del družinskega in družbenega prostora.

Lea pripada eni prvih poveljnih generacij v BiH, ki sama ni doživela vojne, vendar je odrasla v senci njenega nasilja in travm. V njenem vsakdanjem življenju je spomin na vojno povsem normalen: skoraj vsi odrasli okoli nje, od družinskih članov do staršev in prijateljev, so vojno preživeli. Zgodbe o preživetju, razmisleki o domovini in spomin na rušenje so stalno prisotni kot naravni del družinskega in družbenega prostora.

Rada bi, da bi svet gledal na Bosno brez stereotipov

Lea Halkić
19-letna študentka iz BiH

Odraščanje v povojni družbi

Kot otrok se teh okoliščin ni zavedala, saj so bile vsem skupne in zato niso izstopale. Šele ko je odšla v tujino in spoznala ljudi, ki niso odrasli v povojni družbi, je doživela pretresljivo spoznanje: to, kar je sama videla kot običajno, je bilo v resnici globoko zaznamovano z zgodovino nasilja in travme. Ta izkušnja jo je spodbudila, da je pri sedemnajstih letih začela raziskovati antropološke in psihološke posledice življenja v povojni družbi. Danes to razumevanje pogloblja naprej z željo, da bi razumela, kako kolektivna preteklost oblikuje posameznika.

Leina izkušnja kaže na to, kako razdvojen je bosanska družba še danes. Po njenem mnenju njena generacija sicer razume pomen pojmov, kot so narod, domovina in skupnost, vendar jih interpretira na zelo različne načine. To je posledica dejstva, da so družine in izobraževalni sistemi, vsak v skladu s svojim etničnim in ideološkim okvirom, prenašali lastne razlage zgodovine in nacionalne pripadnosti na svoje otroke. Zaradi tega so razlike med »nami« in »njimi« še vedno žive.

Lea verjame, da je življenje v večetni državi lahko izjemno bogstvo, saj se različne kulture prepletajo in bogatijo druga drugo. Toda hkrati opozarja na temne plati tega okolja: nacionalistične ideologije, različno poučevanje zgodovine in politični diskurzi, ki se napajajo iz delitev. Mlajše generacije so v to ujete in bodo ostale ujete, dokler se ne bodo zgodile resnične spremembe, ki vključujejo skupni učni

načrt, depolitizacijo izobraževanja in premika stran od propagande, ki identitete gradi na izključevanju.

Lea brez oklevanja izpostavi Daytonski sporazum kot glavni razlog, da so etnične delitve v Bosni in Hercegovini še vedno institucionalizirane. Daytonski sporazum je bil mišljen kotčasna rešitev in služil je ustavitvi vojne. Toda postal je ustavni okvir, ki formalizira pravice zgolj treh večinskih narodov: Bošnjakov, Hrvatov in Srbov. S tem diskriminira druge, kot sta na primer judovska ali romska skupnost. Poleg tega je Republika Srbsko uradno opredelil kot eno izmed dveh entitet, kar je Bosno trajno razdelilo. Po njenem mnenju Dayton danes ni mehanizem miru, temveč orodje za ohranjanje nacionalistične politike, ki preprečuje, da bi država napredovala proti enotnosti in miru. Lea je realistična in ne verjame, da se bo veliko spremenilo, dokler se Dayton ne bo temeljito reformiral.

Čeprav Lea priznava težo političnih in zgodovinskih razpok, kljub temu izraža upanje. Izkušnje iz tujine opisuje kot ključne: večina ljudi o Bosni ve malo ali nič, mnogi niti ne vedo, da je bila tam vojna ali da je danes država varna, lepa in kulturno izjemno bogata. Zato želi, da bi svet gledal na Bosno brez stereotipov in ne le kot na prostor preteklosti, temveč kot na prostor, kjer živi generacija, ki želi razumeti zgodovino, preseči delitve in zgraditi bolj vključujočo prihodnost. Samo znanje, pravi, lahko razkroji nevednost, ki je najnevarnejša oblika razdelitve med ljudmi.

Instagram

@direkt_pd #bodidirekten

Meme Damir Terčon
Komentarji Francesco Petaccia

- sveti_miklavž_official:** Ah. Če bi imel tudi jaz leteče sanke, bi lahko prosto popival in se vračal vsak večer domov kot pravi paša!
- santa.lucia:** Meni niso dovolili, da dobim voziško dovoljenje... Pravijo zaradi slabega vida.
- božiček.us:** Boljše tako. Sedaj, ko letijo amazonovi droni, je nebesni promet huda stvar.
- dedek_mraz.ru:** Lahko bi tudi jaz začel uporabljati drone za prinašanje daril!
- amazon.com:** Ma kako vam uspe prinesiti darila celemu svetu v eni noči?
- mali.jelenček.rudolf:** Pravzaprav smo že začeli leteti ... Darila oddamo staršem, oni pa jih za Božič položijo pod drevesce.
- božiček.us:** Zaradi tega nekateri mislijo, da je Božiček pravzaprav en njihov starš ...
- posteitaliane:** Hm ... Letos je toliko paketov, da bodo darila prišla za novo leto ...
- poštaslovenije:** Kako pa? V Sloveniji je povprečen čas za pošiljko komaj 2 dneva.

Bodimo zmeraj direktni!

Sodelavke in sodelavci mladinske strani @Direkt: **Svetlana Breclj, Julija Cante, Martina Cavotta, Nika Maria Costantin, Marco D'Errico, Malina Dolhar, Lapo Farolfi, Emil Favento, Mila Gergolet, Tadeja Gergolet, Sara Hlabian, Elisabetta Lovero, Martin Kits Nieuwenkamp, Francesco Petaccia, Veronica Picedda in Damir Terčon.** Pridruži se nam! Z nami stopi v stik prek Instagrama. Beri nas vsak petek.

Ali je demokracija v prostem padu?

LONDON Indeks demokracije, ki ga letno objavlja Economist Intelligence Unit (EIU), meri stanje demokracije v 167 državah in temelji na različnih dejavnikih, kot sta svoboda tiska in politična udeležba. Leta 2024 je globalni povprečni rezultat tega indeksa padel na najnižjo vrednost doslej, in sicer 5,17, saj so številne države zabeležile upad demokracije uspešnosti. Po podatkih danes le 6,6 % svetovnega prebivalstva živi v popolni demokraciji, kar predstavlja upad v primerjavi z 12,5 % pred desetimi leti. Tudi svetovni indeks svobode tiska je leta 2025 prvič izpostavil zaskrbljujoče stanje. **Nika Maria Costantin**